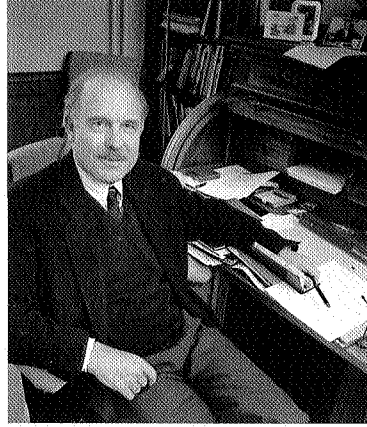

Toeval bestaat niet

De natuurbeleving van Han Jansen

Henk van Os, foto Elmer Spaargaren.

Op 10 september werd tijdens een overzichtstentoonstelling in de Oosterpoort te Groningen het boek gepresenteerd van de verleden jaar overleden kunstenaar Han Jansen. De tentoonstelling werd geopend door Prof. Henk van Os, algemeen directeur van het Rijksmuseum te Amsterdam. Het boek, dat voor abonnees van Noorderbreedte verkrijgbaar is door het opgeven van een cadeau-abonnement, geeft een voortreffelijke beeld van de veelzijdige kunstenaar, die tien jaar de omslagen van Noorderbreedte verzorgde.

Jan Abrahamse

In zijn inleiding ging Henk van Os in op de landschapschilders. Hij onderscheidde daarbij een aantal categorieën: de topografisten, kunstenaars die het eigene van een bepaalde plek zichtbaar maken, de landschappisten die de natuur als aanleiding nemen, waarbij het meer om de kunst dan om het landschap gaat, en de pictogrammisten, kunstenaars die met behulp van pictogrammen, uiterst vereenvoudigde tekens, niet iets essentieels meedelen, maar iets wezenlijks zichtbaar maken. Han Jansen deelde Van Os in bij deze laatste categorie. 'Je ontdekt erdoor wat essentieel is aan het Groningse landschap. Han was een 'image-maker'. Van Os vergelijkt Han met de Duitse romantische schilder Casper David Friedrich, een schilder waar

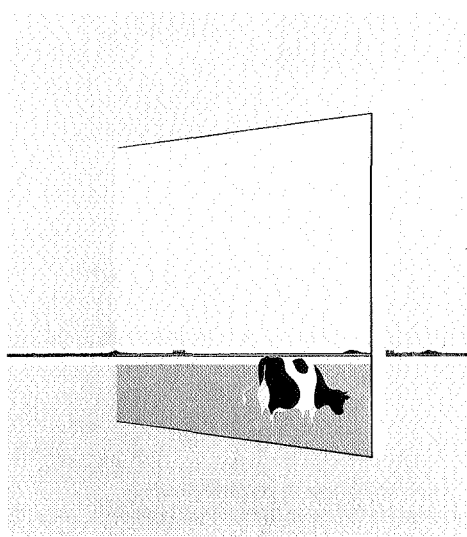
Han enthousiast over was, die je ook een pictogrammist zou kunnen noemen. 'Bij het zien van de pictogrammen van Han en Casper David projecteer je hun voorstellingen in het landschap, omdat je er niet los van kunt komen. Kijk, net een Han Jansen. Kijk net een Casper David Friedrich. Dat is de macht van heel grote 'image-makers'.

Het zetten van een stap terug

'Of je nu Casper David Friedrich heet of Han Jansen, als je een image-maker bent, een pictogrammist, dan denk je na. Je beleeft de natuur heel intens, maar in plaats van landschappistisch meteen naar de penseel te grijpen, denk je na over wat je visueel zo ingrijpend bezig houdt. Daarna komt pas het werk. Die spanning

van overweldigende natuurervaring en intense reflectie op die ervaring vond ik het spannendste in mijn gesprekken met Han over zijn kunst. Die spanning was volop aanwezig in ons laatste gesprek op het terras van het Strandhotel op Schiermonnikoog.

Hij was in Zwitserland geweest en had net als de romantische schilders van weleer het sublieme in de natuur ervaren. Overweldigend. Maar wat moet ik ermee. Diezelfde spanning was onderwerp van gesprek, toen Han samen met Jan Maas-kant een opdracht had gekregen voor het nieuwe RKZ. Hoe verschillend hun werk ook was, ze hadden gemeen, dat ze elkaar vonden in wat ze noemden "het zetten van een stap terug".'

'Schilderij', olieverfschilderij op linnen, 150 x 150 cm, 1970

Schilderijen over schilderijen

'Wanneer je als landschapschilder met de spanning leeft tussen ervaring en kunstwerk, is het bijna onvermijdelijk dat er schilderijen over schilderijen ontstaan. Dat gebeurde bij Han al heel vroeg. De lijst van het schilderij kadert het landschap in, maar het landschapsbeeld kan ook in het schilderij worden gekaderd. De ruimte van het landschap wordt geplet op het vlakke doek, maar een schilderij dwars op een ander schilderij maakt de ruimte van het landschap pictogramatisch zichtbaar.

Ik ben altijd gefraspeerd geweest door de ijzere logica van de vernieuwing. Hij lijkt wel Mondriaan. Maar waarom is dat nodig? Verf stroomt net als in de natuur water stroomt. Is het natuurproces niet interessanter dan het beeld van de natuur? Dan ontstaan die prachtige stroomschilderijen. Maar waarom schilder je eigenlijk op doek. Hoezo stroomschilderijen? Een schilder heeft misschien genoeg aan verf alleen om de essentie van de natuur zichtbaar te maken. Dan wordt het wad van kleur voorzien en ontstaan onvergetelijke zeeschappen. Of nieuwe landschappen. De schilder maakt de natuur als nieuw. Hij is een tweede schepper, het oude ideaal van Leonardo da Vinci generaliseerd om de hoek. Die beelden van Han dragen we met ons mee als een soort matrixvormen voor onze natuurbeleving. Zo kan het gebeuren, dat als ik met de boot naar Schiermonnikoog vaar, en tot rust kom bij de ervaring van de ruimte van het wad, dat ik dan weet dat de kwaliteit van die ervaring wordt bepaald door kunst, door de kunst van Han Jansen.'

Dat moet geschilderd worden

Het is bijna onmogelijk een boek over Han Jansen te schrijven want iedereen heeft zijn eigen beleving. Hij kende veel mensen. Eén van de auteurs in het boek over Han Jansen is zijn dochter Mariëtta. 'Ik heb wel even moeten nadenken of ik in het boek van mijn vader zou schrijven. Ik werd kort na het overlijden gevraagd en ik zat toen mid-

den in het rouwproces. Ik vroeg me af of ik voldoende betrokkenheid had en tegelijkertijd genoeg afstand in het artikel kon bouwen zodat het geen emotioneel stuk worden. Ik heb lang nagedacht hoe de vorm zou moeten worden. Ik heb me zeer breed gedocumenteerd, veel gelezen en veel gesprekken gevoerd met mijn moeder, familieleden van Han en met Ina. Ik heb zoveel mogelijk getracht Han zelf het verhaal te laten vertellen aan de hand van interviews die hij had gegeven.' In haar bijdrage schrijft ze dat het maken van een tochtje met haar vader, door Groningen, Drenthe of de Vechtstreek, een beleving was. Gevraagd naar die ervaring vertelt Marjet: 'Het laatste tochtje dat ik met hem gemaakt heb, was een jaar voor zijn dood en ik was toen zwanger. De hele dag reden we door Drenthe. Vlak bij Loon liet hij me een vervallen Drentse boerderij zien met een rieten dak. Dat tafereel had hij ooit eens getekend en inderdaad heb ik na zijn dood die tekening terug gevonden bij mijn oom en tante. Het was een tekening uit 1954. Bij elke plek waar hij wat zag moest hij een fotootje maken. Hij heeft er later nog schilderijen van gemaakt. Het leuke van die dagen was dat het voorbij vloog en dat we allebei dezelfde beleving hadden van: "oh, dat is mooi en dat moet geschilderd worden". Mijn vader had een tomeloze energie om dit soort dingen op te sporen en vast te leggen. Vroeger, als kind, ging ik al veel met hem mee. Hij wist ook van alles over heel bijzondere plekjes. We praten over van alles: hoe het licht viel en we verbaasden ons over de mooie dingen rond ons. Hij liet nooit iets aan het toeval over, ook in zijn werk niet. Dat vind ik interessant. Toeval bestond niet voor hem.'

Eigenzinnig

Na haar studie kunstgeschiedenis in Groningen kreeg de echtgenoot van Marjet een baan in Franeker en werd zij gevraagd om mee te werken aan een boek over Marius Bauer, een schilder waarover zij een doctoraalscriptie had gemaakt. Daar heeft ze een jaar aan gewerkt en in het Kasteel in Heino

en in het Teylersmuseum in Haarlem werden tegelijkertijd tentoonstellingen van Bauer gehouden waaraan Marjet ook heeft meegewerkt. In Franeker maakte ze deel uit van de beheerscommissie van het museum Coopmanshûs en het planetarium en heeft ze een grote overzichtstentoonstelling gemaakt omdat het Coopmanshûs 50 jaar bestond. In Slot Zeist heeft ze later nog een Bauertentoonstelling gemaakt en de catalogus geschreven. Op de vraag of hij haar heeft beïnvloed om kunstgeschiedenis te gaan studeren, antwoordt Marjet: 'Ja, ik kreeg het met de paplepel ingegoten, maar daar staat tegenover dat mijn broer geen kunstgeschiedenis is gaan studeren. Ik heb vroeger wel veel getekend, maar vond dat niet zo bijzonder. Ik ben meer een beschouwer en een schrijver. Als hij in zijn atelier bezig was mochten wij ook tekenen of kleden. Het atelier zat aan de huiskamer vast. We gingen wel veel naar tentoonstellingen en musea, maar mijn moeder was daar de grote promotor van. Naar Londen, Parijs en vooral Italië. Mijn vader vond het tochtje naar het museum vaak leuker dan het museum zelf. Wat hij me wel leerde is of iets goed geschilderd was en om daar vooral heel eigenzinnig in te zijn. Hij was een leuke vader, maar hij was wel vrij veel afwezig. Heel speciaal was dat hij prachtige verhalen kon vertellen over zijn jeugd en over niet bestaande figuren. We hingen dan aan zijn lippen.'

Natuurbeleving

Wat vind je zijn meest spannende periode? 'Dat vind ik zijn wadinkleuringen. Ik was bij de eerste probeerselen met het inkleuren achter in de tuin in Eelderwolde. Ik mocht mee als model. Hij plantte me op een tuinstoel en er werd pigment rond me gestrooid, maar toen begon het te onweten en daar was ik bang voor dus vluchtte ik het huis in. Ik was toen zestien of zeventien. Het mooiste schilderij op de tentoonstelling in de Oosterpoort vond ik het twee bij twee meter grote schilderij 'arch chrome'.'

Het huis van Marjet en haar man in Franeker

hangt vol met vooral oud werk van Han Jansen. Het meest interessante schilderij is geschilderd op een aardappelmeelzak. In dat schilderij zit alles wat hij later uitgewerkt heeft. Niet zonder enige trots laat Marjet de achterkant zien met de tekst: 'Voor Marjet van Pa. Ouderlijke boerderij Noorderdijk, Kloosterburen, 1958. Zelfgeprepareerde meelzak à la Job Hansen.'

Groninger Museum

Is hij met een andere schilder te vergelijken?

'Henk van Os noemde Casper David Friedrich en daar hield mijn vader erg van. Toen Van Os dat vertelde dacht ik terug aan een tentoonstelling die ik met mijn vader in Londen zag van William Turner. Daar was hij helemaal idolaat van. Het zijn grote romantische landschapsschilderijen. Het heeft te maken met dezelfde natuurbeleving.'

Aan het eind van het gesprek stelt Marjet dat het werk van haar vader een grote constante kwaliteit en een grote verscheidenheid in technieken kent. 'Mijn vader was een spiritueel mens. Ik vind met de auteur Erik Beenker dat zijn werk in het Groninger Museum thuis hoort.'

Meer publikaties en tentoonstellingen
Over een aantal jaren moet er volgens Marjet Jansen een nieuwe overzichtstentoonstelling komen van ander werk. Zij vindt ook dat er meer publikaties moeten verschijnen. Er is nog genoeg materiaal dat nog nooit vertoond is. Bijvoorbeeld de Japanse erotisch tekeningen. En de druksels. Marjet wil daar graag aan meewerken. Nb

Het zeer fraaie boek 'Han Jansen, schilder van land- zee- en luchtschappen' is verkrijgbaar door f 49,50 over te maken op girorekening 37 33 929 t.n.v. Noorderbreedte, Groningen, o.v.v. Boek Han Jansen. Als u een cadeau-abonnement weggeeft krijgt u het boek gratis thuisgestuurd!

Marjet Jansen naast het schilderij dat haar vader gemaakt heeft op een geprepareerde meelzak, foto Gert Fopma